

ПЕРЕДУМОВИ ПОЯВИ ДРУКАРСТВА НА БУКОВИНІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА АКТИВІЗАЦІЮ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті досліджено появу перших на Буковині друкарень, їх вплив на розвиток видавничої справи, активізацію суспільно-політичного життя на Буковині в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Ключові слова: друкарня, книгодрукування, видавнича справа, Буковина, Австро-Угорщина.

I. Вступ

Перша друкарня на Буковині з'явилася в 1799 р. і впродовж десятиліть була там єдиною. Це пов'язано з тим, що саме 1799 р. Чернівці стали адміністративним центром краю [1]. Від часу появи цієї друкарні є всі підстави стверджувати, що на Буковині зародилася видавнича справа. Однак її витoki варто шукати значно раніше. Перша згадка про одну з найстаріших і найвизначніших друкарень на Галицько-Волинських землях датована 1464 р. Це була друкарня Львівського Ставропігійського (Успенського) братства. Таким чином, саме Львів, як культурно-просвітницький і мистецький центр, відіграв вирішальну роль у становленні й розвитку українського друкарства. Він сприяв розповсюдженню друкарства на інших етнічних українських землях. Уже невдовзі друкарські підприємства (майстерні) з'являються на півночі та південному сході. Особливо це помітно на прикладі таких міст, як Київ, Чернігів, Луцьк, Острог. А ось Чернівці, які знаходилися на етнічних українських землях південніше від Львова, тривалий час залишалися поза увагою друкарів.

II. Постановка завдання

Мета статті – з'ясувати причини запізненого розвитку друкарства на Буковині та його сплеск у кінці ХІХ – на початку ХХ ст., дослідити імена перших друкарів Буковини і їх внесок у поживлення суспільно-політичного життя в краї.

III. Результати

Запізнений розвиток друкарства на Буковині дослідники пояснюють, насамперед, тим, що на той час (а це ХV–ХVІІІ ст.) уся Буковина (Південна і Північна) входила до Молдавського князівства, а згодом – до Оттоманської імперії, потім до Австро-Угорської імперії. Як наслідок, усе українське населення Північної Буковини було або асимільоване з молдавським, або ж позбавлене розуміння культурно-історичного етносу. Зауважимо, що культурним і релігійним центром Буковини на той час були не Чернівці, а Сучава.

Іван Огієнко у праці «Історія українського друкарства: історично-бібліографічний огляд українського друкарства ХV–ХVІІІ ст.» робить сенсаційне відкриття. Він, зокрема, згадує молдавсько-волоське друкарство [2, с. 490]

і стверджує: «Макарій видрукував в Торговишті першу слов'янську книжку на румунських землях – Службник 1508 р. [...] в Требнику 1635 р., що його в Довгім Полі видали київські друкарі» [3, с. 491]. Згодом з'явилися «Казання», видані митрополитом Ваарманом у 1673 р. У тому самому році побачив світ «Псалтир», а в 1682–1686 рр. – «Життя і діяння святих» [4, с. 403]. Тобто зв'язок українського друкарства з молдавським є незаперечним. Більше того, маємо підстави зробити припущення, що українці друкували книги для молдован, хоча друкарську справу тут започаткував чорногорець, а топонім Довге Поле, очевидно, позначає етнічно українську територію. Не можна оминати увагою ще один промовистий факт, який наводить Іван Огієнко: «Скільки пробув Скульський в Молдавії не знаємо: там набув він собі добрі матриці та черенки і з ними вернувся до Львова». А це означає, що одними й тими самими літерами і, як наслідок, однією мовою друкували книги як для молдован, так і для українців.

Отже, це дає нам підстави зробити кілька висновків. По-перше, станом на ХVІ, ХVІІ і частково ХVІІІ ст. територія від Луцька до Сучави була єдиним культурно-релігійним простором. По-друге, прямиий шлях зі Львова до Молдови проходив через Чернівці. По-третє, Чернівці, перебуваючи в одному культурному просторі між Галицько-Волинськими землями та Молдавським князівством, забезпечувалися потрібною на той час релігійною літературою. Як стверджують буковинські історики й дослідники А. Гречанюк, О. Добрянський, С. Кость, О. Масан, Б. Мельничук, Д. Миронюк, О. Ножак, з появою книгодрукування почали поширювати богослужбові книги, які привозили переважно зі Львова, Києва та Почаєва.

Досліджуючи етапи виникнення й розвитку друкарства на Буковині, ми дійшли висновку, що, починаючи з 1408 р., коли в молдавській грамоті вперше згадуються Чернівці, і аж до австрійської окупації місто над Прутом завжди асоціювалося із землеробством і торгівлею. Чернівці не були великим промисловим чи культурним центром. Саме це призвело до того, що на Буковині на той час не було єдиного українського об'єднавчого стрижня: молдавська частина проявляла тяжіння до свого національно-культурного центру – Довгого Поля, Сучави (південь), українці – до Галичини (півні-

чний захід) та Поділля (північний схід). Таким чином, саме історичні обставини не дуже сприяли тому, аби на території Буковини в доавстрійський період розвивалися друкарство, видавнича справа. І тільки під кінець XVII ст. з'явилися такі передумови.

У так званий "австрійський" період розвиток матеріальної й духовної культури Буковини набув неабиякого піднесення: під захистом австрійського орла розпочалася нова доба.

Перша друкарня в Чернівцях з'явилася у 1799 р. Її власником і засновником був німець Петер Екгардт. З його іменем пов'язане і перше періодичне видання на Буковині – "Вукowiner Kelender", котре виходило щорічно, починаючи з 1812 р. Можемо тільки підтримати заяву вчених Чернівецького університету В. Ботушанського, О. Масана про те, що поліграфія зародилася ще в першій половині XIX ст. На початку 50-х рр. тут діяло 3 друкарні (16 робітників), зокрема, Йогана Екгардта і синів, які видавали друковану продукцію крайовими мовами: німецькою, єврейською, польською та румунською.

Серед майже 2 мільйонів документів, які зберігаються в Чернівецькому державному архіві, у тому числі понад 1 мільйон австрійського періоду [5], нам вдалося знайти копію дозволу на відкриття 1880 р. друкарні в місті Чернівці, видану Петеру Екгарду [6, с. 5–7]. Саме в цьому архіві знаходимо "Ходатайство Галицийскому губернатору по Прошению владельца типографии Петера Екгарда о выдаче ему разрешения на открытие книжного...", яке він подав через шість років після дозволу на відкриття друкарні [7]. Серед "австрійських фондів" Чернівецького державного архіву нам вдалося відкрити ще один цікавий документ, датований 1824 р. На цей раз – "Переписку с галицийским губернаторством по прошению владельца типографии гор. Черновцы Екгардта о выдаче ему разрешения на открытие типографии". Ці та інші архівні документи засвідчують, що власник першої на Буковині друкарні П. Екгард зробив справжній переворот у друкарській і видавничій справі. Завдяки його активній діяльності в місті над Прутом стрімкими темпами почало розвиватися книгодрукування, помітно почав зростати культурно-освітній рівень місцевого населення. Уже невдовзі в Чернівцях з'являються друкарні С. Мораря-Андрієвича, Г. Чоппа, "Австрія", друкарні національних меншин краю, зокрема, єврейської, польської, румунської та української.

IV. Висновки

Витоки друкарства на Буковині беруть початок ще в період панування Молдавського князівства, що підтверджує І. Огієнко у своїй праці "Історія українського друкарства: історико-бібліографічний огляд українського друкарства XV–XVIII ст." Перша друкарня на Буковині з'явилася 1799 р., а її засновником

став німець за походженням Петер Екгардт. Тривалий час Чернівці асоціювалися із землеробством і торгівлею, не були великим промисловим чи культурним центром. Саме це уповільнило розвиток друкарства, видавничої справи на Буковині. Австрійський період став найбільш сприятливим періодом для розвитку в краї поліграфії. Як результат, в кінці XIX – на початку XX ст. кількість друкарень зростає до 13. Було кілька найбільш значних та іменитих. Це, насамперед, друкарні П. Екгардта, С. Мораря-Андрієвича, Г. Чоппа, "Австрія", друкарні національних меншин краю, газети "Буковина", Буковинської митрополії, громадських організацій та політичних партій. Найбільше друкованої продукції в досліджуваній період на Буковині було випущено німецькою мовою, а також на ідиші. Чернівці були великим центром єврейського друкарства. Тут був видрукований Вавилонський Талмуд, Танах з коментарями, а також багато різноманітної равиністичної культури.

У другій половині XIX – на початку XX ст. на Буковині працівники друкарень створюють свої "об'єднання друкарів Буковини", яке мало свої статuti, протоколи, листування з крайовими управліннями [8]. В австрійський період на Буковині переважали друкарні й друкарі німецького та єврейського походження. Саме вони зуміли в цей час відкрити найбільше майстерень, друкарень. На завершальній стадії XX ст. помітним було поширення друкарень у районних центрах і наближених до Чернівців містах, зокрема, у Садгорі, Вижиці, Кіцмані, Новоселиці.

Список використаної літератури

1. Буковина. Історичний нарис / наук. ред.: В. М. Ботушанський, О. М. Масан. – Чернівці : Зелена Буковина, 1998. – 416 с.
2. Огієнко І. Історія українського друкарства: історико-бібліографічний огляд українського друкарства XV–XVIII ст. / І. Огієнко. – Вінніпеґ : Волинь, 1983. – 418 с.
3. Огієнко І. Історія українського друкарства: історико-бібліографічний огляд українського друкарства XV–XVIII ст. / І. Огієнко. – Вінніпеґ : Волинь, 1983. – 418 с.
4. Українська літературна енциклопедія : в 5 т. – Київ : Голов. ред. УРЕ ім. М. П. Бажана, 1995. – Т. 3 – 469 с.
5. Державний архів Чернівецької обл. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 7273. – Арх. 15.
6. Державний архів Чернівецької обл. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 679. – Арх. 1.
7. Державний архів Чернівецької обл. – Ф. 3. – Оп. 2. – Спр. 9821. – Арх. 6.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2015.

Миронюк Н. Д. Предпосылки возникновения книгопечатания на Буковине и его влияние на активизацию общественно-политической жизни в конце XIX – в начале XX века

В статье исследуются вопросы возникновения первых на Буковине типографий, их влияние на развитие издательского дела, активизация общественно-политической жизни на Буковине конца XIX–XX в.

Ключевые слова: типография, книгопечатание, издательское дело, Буковина, политические партии, общественные организации.

Myroniuk N. Preconditions for the Introduction of Book-Printing in Bukovina and Its Impact on the Activation of Social and Political Life at the End of XIX – at the Beginning of XX Century

The article deals with the introduction of first printing-shops in Bukovina, their impact on the development of the publishing industry, on the activation of social and political life in Bukovina at the end of XIX-- at the beginning of XX century.

The beginnings of the publishing industry in Bukovina are tracing back to as early as the period of Moldavian principality rule, which is confirmed by I. Ogienko in his work "The History of Ukrainian Publishing Industry: Historical and Bibliographic Review of Ukrainian Publishing Industry of XV–XVIII century".

The first printing-shop in Bukovina was introduced in 1799 and its founder was Peter Eckhardt, a German of ancestry.

For a long time Chernivtsi was associated with farming and trade, was not large industrial or cultural center. This particular reason slowed down the development of book-printing, of publishing industry in Bukovina.

Austrian period was the most contributory period for the development of the typography in the region. As a result at the end of XIX – at the beginning of XX century the number of printing-shops in Bukovina raised up to 13. We can name several the most important and notable. In the first instance it is printing-shops of P. Eckhardt, S. Morar-Andrievych, G. Chopp, "Austria", as well as printing-shops of the region's national minorities, "Bukovina" news-paper, Bukovina metropolia, non-governmental organizations and political parties.

The most part of print production in the period under review in Bukovina was issued in German language, as well as in Yiddish. Chernivtsi was a large center of Jewish printing. Babylon Talmud, Tanakh with comments, as well as a lot of various texts of rabbinic culture were printed here.

In the second half of XIX – in the beginning of XX century in Bukovina the printing-shops workers have been establish their own "association of Bukovina printers" with own statute, protocols, correspondence with regional administrations.

Printing-shops and printers of German and Jewish extraction prevailed in Bukovina during the Austrian period. It was they who managed to open the most part of workshops and printing-shops in that time.

At the closing stage of XX century the spreading of printing-shops in the regional centers and towns near Chernivtsi (in particular, in Sadgor, Vyzhnytsia, Kitsman, Novoselytsia) were noticeable.

Key words: printing-shop, book printing, publishing industry, Bukovina, Austria-Hungary.